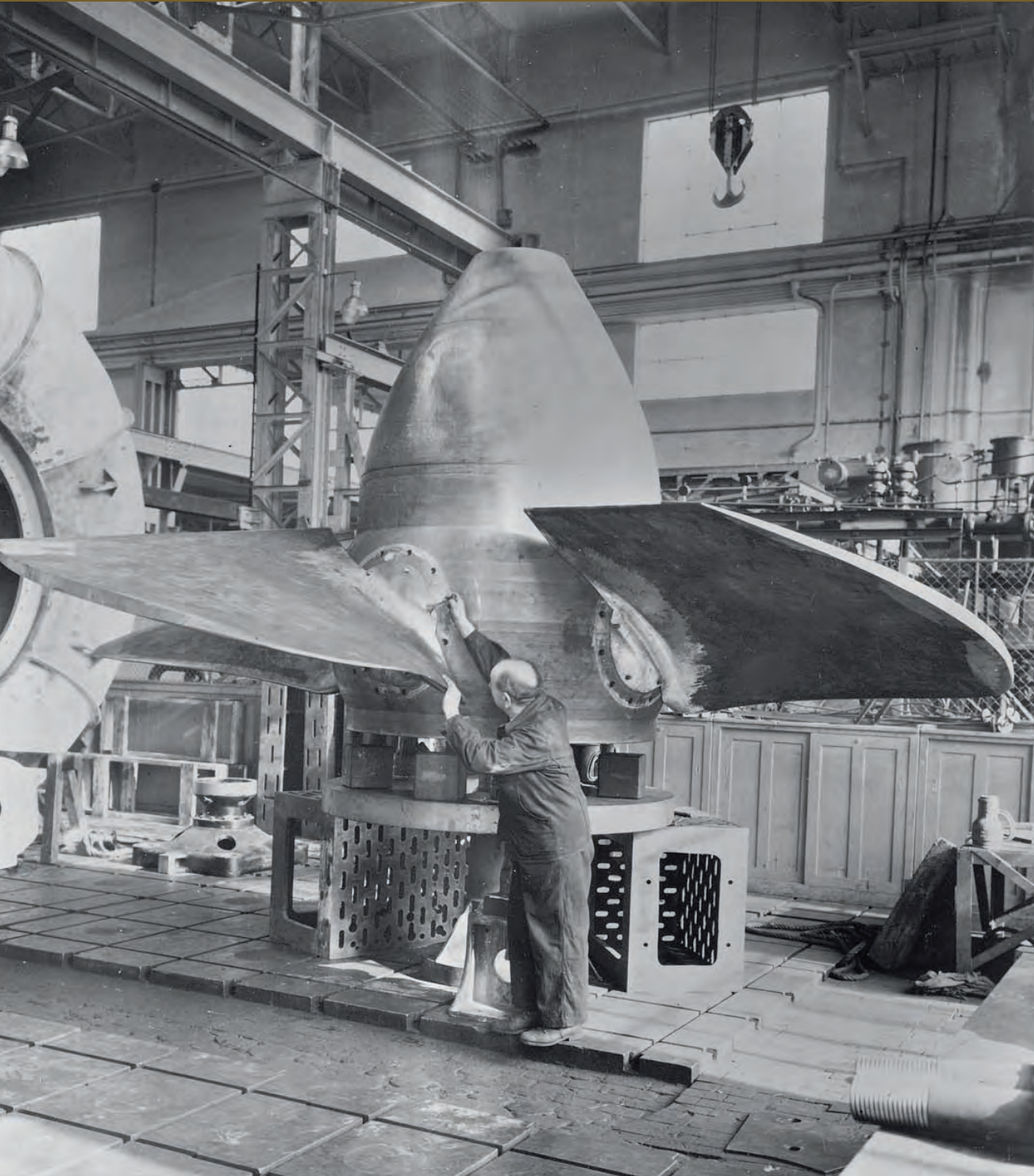

't Inschrien

2018 / 3

Kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente

Colofon

't Inschrien is het kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente.

Doelstelling

Het bevorderen van kennis en inzicht omtrent de culturen van stad en land in Twente, in het bijzonder voor wat betreft archeologie, geschiedenis, natuur en landschap en het streven tot het behoud van de bestaande culturen of overblijfselen ervan.

Redactie

Willy Ahlers, Geert Bekkering, Jan Hinke, Theo Leoné (hoofdredacteur) en Harry Mulder.

Aan dit nummer werkten mee: Willy Ahlers, Aafke Brunt, Theo Leoné en Adrie Strikker.

Redactieadres

OKThuis
Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
redactie@oudheidkamertwente.nl

Bestuur

Voorzitter, vacant
Willem Wondergem, vicevoorzitter en penningmeester
Evert Ulrich, secretaris
Adrie Strikker, lid
Jan Morsink, lid

Secretariaat

secretariaat@oudheidkamertwente.nl
Rabo rek.nr. NL41 RABO 0129 5763 79

OKThuis

Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
Telefoon: 053-4787447
www.oudheidkamertwente.nl

Het abonnement is bij lidmaatschap van de vereniging ingesloten. Lidmaatschap van de vereniging kost per lid EUR 30,00, met partner EUR 35,00, jeugdleden tot 21 jaar EUR 15,00. Losse nummers zijn voor EUR 5,00 verkrijgbaar bij het secretariaat.

Nieuwe kopij moet uiterlijk 15 okt 2018 bij de redactie zijn. Richtlijnen voor publicatie zijn te vinden op de website.

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Donatie, schenkingen en sponsoring:
schenkingen@oudheidkamertwente.nl

Een inschrien is een klein verborgen vakje in een tuugkist waarin men kostbare voorwerpen bewaarde.

Druk: Drukkerij Veltmann B.V., Enschede

ISSN 1875-2659

Schijnwerpers op 150 jaar Stork

Dorp Hengelo knooppunt van water en wegen	3
Spoor brengt ongekende dynamiek	6
Van textieldorp naar industriestad	10
C.T. Stork 's lands jongste ondernemer	12
Stork kiem van talrijke bedrijven	15
Dijkers	15
Heemaf	16
Hazemeyer	19
Signaal	22
Stork/Siemens/VDL	23
Onder houten parasol in park van Twickel	24
Aafke Brunt	
Boek Bornebroek over boerenmagie	25
Theo Leoné	
Uit de collectie: De haspelaar van Dievenbach	26
Adrie Strikker	

Schijnwerpers op 150 jaar Stork

De naam Stork is in metaal gegoten. Het bedrijf was pionier en ijkpunt tegelijk. Niet alleen voor Hengelo, waar de onderneming groot werd, maar ook voor Twente en zelfs heel Nederland. Technologisch hoogstaand en sociaal. Dat bleek al vroeg samen te gaan. Stork zorgde voor een netwerk van scholing, inspraak en goede woningen.

Redacteur Willy Ahlers dook in zijn collecties en verhaalt in deze 't Inschrien over de Storken en wat ze teweeg brachten.

*Foto voorpagina: Een waterturbine-waaijer op de stelplaats.
Foto omstreeks 1950.*

Dorp Hengelo knooppunt van water en wegen

Willy Ahlers

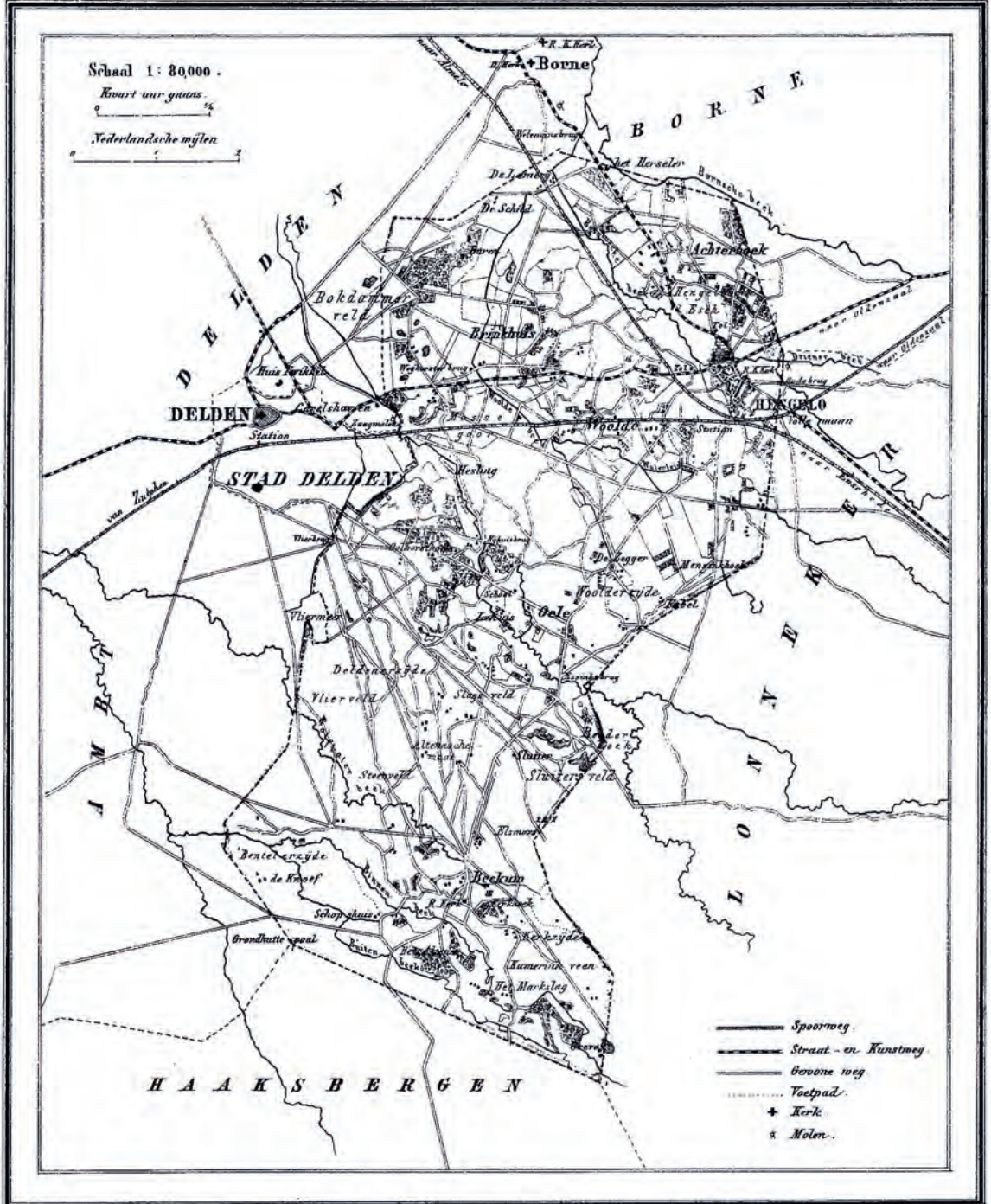
Drie beken komen in Hengelo bij elkaar: de Berflobeek, de Drienerbeek en de Elsbeek. Bij het knooppunt van water en wegen ontstond in de marke Woolde een kasteel, bloeide industrie op en werd de Thiemsbrug de drukste verkeersplek van Oost-Nederland.

Rond 1525 bouwde Frederik van Twickelo zijn hof met kapel in Hengelo. Helaas werd het kasteel in 1821 gesloopt, maar de fundamenten van de vesting zijn nog te zien. De gunstige plek kende al een paar duizend jaar bewoning.

In 1802 kreeg het dorp een eigen bestuur, in 1811 werd Hengelo een gemeente. Dit op basis van de Franse gemeentewet. De Burgerlijke Stand wordt ingevoerd. Van iedereen komen voor- en achternamen op papier. Het dorp bestond uit een honderdtal boerderijen en landarbeidershuisjes. Het werk op het land werd in de winter vervangen door het weven van textiel. Eigen vlas was daarbij het basisproduct. Oorspronkelijk voor eigen gebruik, later kwamen rondreizende handelaren langs om het textiel op te kopen. Eveneens in 1811 werden - naar Frans voorbeeld - de drostambten omgezet in arrondissementen. Het arrondissement Almelo kende 17 gemeenten waaronder Hengelo. In 1803 kreeg Hengelo een eigen parochie en in 1896 een Algemeen en in 1908 een RK ziekenhuis.

De poort van Huis Hengelo verhuisde via logement De Gouden Klomp in Enschede naar buitenplaats Het Stroot in Tweekelo.

1867.

3,995 Banders . 4000 Inwoners .

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

Kuyperkaart Hengelo 1867

In 1813 waren bestek en tekeningen gereed voor een weg van Deventer naar de Duitse grens via Hengelo/Oldenzaal en Enschede als onderdeel van de weg Parijs - Berlijn.

Door veranderde omstandigheden kwam het niet tot uitvoering. In 1827 kwam de eerste verharde weg Deventer-Hengelo-Oldenzaal gereed. Het kostte de gemeente jaarlijks 250 gulden aan onderhoud.

Als tweede straatweg volgde Zwolle-Hengelo-Enschede: kosten 125 gulden per jaar. Hengelo kwam op het kruispunt van de twee te liggen en had daarmee veel voordeel, onder andere door het aandoen van postkoetsen.

Koning Willem I had weinig interesse in de textiel met traditionele handweefgetouwen. Dat veranderde door de Belgische Opstand in 1832. Hij verloor de Vlaamse textielindustrie en vond in Twente de oplossing. Een toevallige ontmoeting van Willem de Clercq en Thomas Ainsworth in logement De Ster in Hengelo (1832) zorgden voor de omslag. Er ontstonden weefscholen en de textielproductie steeg enorm. Rond 1830 had Hengelo ruim 3.000 inwoners en in 1860 bijna 4.000 inwoners, vergelijkbaar met Oldenzaal, Borne en Almelo. Lonneker met Enschede kende er ruim 8.500.

Hoewel Hengelo centraal in Twente lag, is Oldenzaal, als de oude hoofdstad van Twente, in die tijd toonaangevend. Hengelo werd ook te laat groot om stadsrechten te verwerven, het bleef altijd een dorp. Het kent dan ook geen stadsgrachten en -poorten. Tot in 1854 was er alleen maar ambachtelijke nijverheid. Dat veranderde met de komst van C.T. Stork. Hij begon in Oldenzaal en Denekamp samen met broer J.E. Stork en zwager H.J. Ekker een bontweverij. In 1859 werd door Twentse fabrikanten in Hengelo een marktdag gestart. Elke veertien dagen konden op de beurs aanbiedingen worden gedaan. Het werd echter geen succes. De Beursstraat – met het oude gebouw van de Twentsche Bank – herinnert nog aan die tijd.

Huis Hengelo

Over het ontstaan van kasteel Hengelo is niets bekend. In 1266 was het huis in bezit van de heren van Saterslo. De bisschop van Utrecht beleende de hof met toebehoren in 1457 aan Aleff van Rutenberg. Deze ging vermoedelijk over aan zijn dochter Adriana die gehuwd was met Johan van Twicklo. Ruim 25 jaar later is het Huis beleend aan Frederick van Twicklo. In de 80-jarige Oorlog stond het aan Spaanse kant. In 1615 wordt het gekocht door Unico Ripperda. Zijn familie had veel functies en bezit in Twente. Unico was tot 1623 drost en overleed in 1625. Zijn tweede zoon Willem was zijn opvolger. Hij was een van de onderhandelaren bij de vrede van Münster (1644-1648). Het huis werd vanaf 1819 niet meer bewoond. In 1830 werd het gekocht voor 75.000 gulden door G.J. van Heek uit Enschede en H.&G. Salomonson uit Almelo. Het huis werd afgebroken, de poort werd verkocht en geplaatst bij het logement de Gouden Klomp in Enschede en verhuisde na de verkoop van het logement naar het buitengoed Het Stroot in Twekkelo. Begin 1900 werden er de kantoren van Heemaf gebouwd. De begraafplaats ontstaan rond de oude, middeleeuwse hofkapel is intact gebleven.

Spoor brengt ongekende dynamiek

De komst van de spoorwegen brengt in Twente grote veranderingen. In het jaar 1865 worden de lijnen Almelo-Hengelo-Oldenzaal-Bentheim-Salzbergen en Zutphen-Hengelo-Enschede in gebruik genomen.

Nadat er in het midden van de negentiende eeuw een aantal spoorplannen niet doorging, zorgde particulier initiatief voor realisatie van de lijn Almelo-Salzbergen. Vanaf Salzbergen was er al een spoorverbinding via Rheine naar Osnabrück, Hannover en Berlijn. Zutphen was via Arnhem met het Westen van ons land verbonden.

Niet het personenvervoer werd als belangrijk ervaren, maar de veel lagere vervoerskosten voor de kolen voor de nieuwe stoommachines in de textielbedrijven. Dankzij het nieuwe spoor werd het transport van Bentheimer zandsteen goedkoper en vooral eenvoudiger. De meeste wegen in Twente waren nog onverhard en in de winter nauwelijks geschikt voor zware transporten.

De Twentse fabrikanten waren allemaal betrokken bij de investeringen en bouw van de lijn. Daarbij was ook C.T. Stork. Hij kreeg de steun van de grote staatsgeleerde Thorbecke. Verder A.M. Dijkers, H.P. Gelderman en G. Salomonson. Nadat de concessie van het Rijk was verkregen (je moest dan binnen een bepaalde periode je plannen klaar hebben en financieel de zaak rond hebben) kwam de lijn in oktober 1865 gereed. De gronden voor de spoorlijn werden – met vooruitziende blik - direct op dubbele breedte verworven. Er werd in eerste instantie een enkel spoor aangebracht. Toen dubbelspoor nodig was, waren bij de uitbreiding maar weinig problemen.

Station Salzbergen houdt de herinnering aan het stoomtijdperk levend.

Elke nieuwe spoorlijn moest door het Rijk worden afgenomen en goedgekeurd. Ook de lijn Almelo-Salzbergen. Op 15 september 1865 zou dat gebeuren. Voor de bouw van de lijn is er echter maar één locomotief aangeschaft. Op de dag van de afname staan de geleerde heren te wachten op de locomotief. Iemand komt aanlopen met een kattenbelletje (zie afbeelding hiernaast), de locomotief is stuk. De details zijn onbekend. Vast staat dat de lijn feestelijk op 2 oktober 1865 in gebruik genomen wordt.

Eschly van Meurs
 Emthed. Wz.
 Nijda

Maschine war 9 Uhr bestellt,
 ist noch nicht hier -
 wahrscheinlich mangelt
 etwas - Ich lasse von
 hier Maschine, wenn sie
 kommt nicht ab - er-
 warte Ihren Zug Huder
 Oldenzaal. Gutzehner
 9 1/2 Uhr. Dierck
 Oldenzaal -

Tal van tekortkomingen moeten dan nog opgelost worden.

Het nieuwe middel van vervoer had vele voordelen. Naast de al genoemde voordelen met het transport van kolen en zandsteen kon je je veel sneller verplaatsen. En dat op meerdere uren per dag. De gewone man had de hogere snelheid overigens niet nodig. Hij was gewend alles lopend te doen.

INSCHRIJVINGS-BILLET.

De Ondergeteekende

wonende te _____, verklaart deel te nemen in de op te
 rigten Spoorweg-Maatschappij **ALMELO-SALZBERGEN**, voor **AANDEELEN**
 van **f 1000.—**, en zulks op den grondslag der ontworpen Statuten.

den Mei 1862.

Men wordt verzocht dit Billet, binnen den voor de
 inschrijving bepaalden termijn, ingevuld en onderteekend
 aan een der in den Prospectus vermelde Kantoren in te
 zenden.

*Zyne Koninklijke Hoogheid
 Prins Frederik der Nederlanden
 te
 's Gravenhage.*

Prins Frederik schrijft in voor 15.000 gulden en betaalt 10% vooruit.

Een snelheid van ongeveer 5 km per uur was voor hem voldoende. Maar via de spoorlijn naar Zutphen kon je doorreizen met de trein naar bijvoorbeeld Amsterdam. Beide lijnen zorgden ervoor dat er een rechtstreekse spoorverbinding kwam tussen Amsterdam en Berlijn. Hengelo, dat op een knooppunt kwam te liggen, werd bijzonder interessant voor het vestigen van bedrijven. Het tot dan onbelangrijk kleine dorp groeide dankzij de spoorlijnen uit tot de metaalstad van Twente. Als eerste kwam Stork, later ook Heemaf en Hazemeyer. De stad is halte van internationale treinen en nog steeds het spoorknooppunt van Twente.

Ook de posteries hadden veel voordelen bij de treinverbindingen. Vanaf het begin werd de post per trein vervoerd. Dat betekende een enorme verbetering ten opzichte van het vervoer per postkar of zelfs lopend vervoer. Ook de frequentie was veel hoger. Rond 1800 had Twente maar tweemaal per

Laren	{	aank.	—	9.4	—		
		vertr.	—	—	—		
Lochem	{	aank.	—	9.15	—		
		vertr.	—	—	—		
Markelo	{	aank.	—	9.26	—		
		vertr.	—	—	—		
Goor.	{	aank.	—	9.36	—		
		vertr.	—	—	—		
Delden.	{	aank.	—	9.50	—		
		vertr.	—	—	—		
Hengelo	{	aank.	voorm.	10.—	nam.		
		vertr.	3.30	—	3.12		
Oldenzaal	{	aank.	{	Amsterd. tijd.	3.50	—	3.36
			locale	»	3.58	—	3.44
	{	vertr.	{	Amsterd. tijd.	3.55	—	3.52
			locale	»	4.3	—	4.—
Gildehaus.	{	aank.	4.27	—	4.25		
		vertr.	—	—	4.30		
Bentheim.	{	aank.	4.35	—	4.40		
		vertr.	4.45	—	—		
Schlittorf.	{	aank.	4.55	—	—		
		vertr.	—	—	—		
Salzbergen.		aank.	5.20	—	—		

Deel van dienstregeling 1868 met dubbele tijden

week een postverbinding met het Westen van ons land en met Duitsland en de Noordelijke landen. Dat was de zogenaamde Hamburger Rit, een erg oude rijdende postverbinding tussen Amsterdam en Hamburg. Vanuit het Duitse Uelsen brachten stadsboden de post van en naar vele Twentse steden. Met de komst van de treinen kwamen er in Oldenzaal veel transportbedrijven om het vervoer van goederen in het grensoverschrijdend verkeer in goede banen te leiden. Een nu nog bekende naam is Bleckmann, alhoewel het bedrijf inmiddels is overgenomen.

Al snel na de ingebruikname van beide spoorlijnen wijzigden de verbindingen. De lijn vanuit Almelo ging in Hengelo door naar Enschede. Daardoor kon de trein vanuit Zutphen via Hengelo naar Oldenzaal en verder rijden.

Het wachten en overstappen in Hengelo voor het internationale treinverkeer behoorde daarmee tot het verleden.

Bekijken we de dienstregeling van 1 juli 1867 dan zien we de lijnen Arnhem-Salzbergen, Zutphen-Zwolle en Almelo-Enschede. De lijn Almelo naar Deventer en Almelo naar Zwolle zijn van veel latere datum. Er waren per dag maar twee doorgaande treinen van Arnhem naar Salzbergen. De eerste trein uit Hengelo naar Salzbergen vertrok om 03.30 uur. Omdat er nog geen vaste afspraken waren gemaakt over de tijd werden in Oldenzaal twee tijden aangegeven. De tijd van Amsterdam en de zogenaamde lokale tijd, de Oldenzaalse tijd. Daar zat 8 minuten verschil in. De zon komt in Oldenzaal namelijk 8 minuten eerder op dan in Amsterdam. Er waren dan ook veel stations in Nederland met twee klokken om beide tijden aan te geven!

We kunnen ons leven nu niet zonder spoorwegen indenken. Het was echter in 1865 een enorme verandering in het leven van de Twentenaren. Het IJzeren Paard had na de invoering van de stoommachine in de textiel een enorme verandering in hun leven gebracht. Er zouden nog vele veranderingen volgen.

Van textieldorp naar industriestad

Door de komst van de spoorlijnen in Hengelo verandert het dorp in een ras tempo. Dit is goed te zien aan het aantal inwoners.

Jaar	Inwoners	Jaar	Inwoners
1830	3.152	1909	20.073
1840	3.561	1920	26.303
1849	3.638	1930	34.338
1859	3.915	1947	45.875
1869	5.633	1960	61.137
1879	6.502	1971	69.360
1889	10.264	1995	77.409
1899	14.968	2000	79.751

De korenschoof en de zeis symboliseren het agrarisch verleden, de bijen en de korf symboliseren de nijverheid van de bevolking en het industriële werkzame karakter van Hengelo.

We zien tussen 1859 en 1869 met de komst van de spoorwegen een bevolkingsaanwas van meer dan 40%. Het dorp Hengelo telde bij de eerste landelijke volkstelling in 1795 slechts 678 inwoners. De buurtschappen Beckum, Oele en Woolde, die later deel gingen uitmaken van Hengelo, respectievelijk 308, 417 en 860 inwoners. In 2018 ligt het aantal net onder de 81.000.

In 1868 krijgt Hengelo op de Markt een nieuw stadhuis, een jaar later een gemeentewapen. Een kwart van de Hengelose begroting kwam rond 1880 uit de sterk verhoogde accijnsbelasting.

Aandacht ook voor het onderwijs. Nadat in 1873 de Mulo was opgestart waren het de bedrijven die schooltjes oprichten. In 1879 besloot Stork een ambachtsschool te starten waar in 1880 al bijna 90 leerlingen van gebruik maakten.

In 1897 kreeg Hengelo telefoon, eerst met 42 aansluitingen met bel-mogelijkheden van tien uur op werkdagen. Een jaar later kan 24 uur per dag gebeld worden vanaf 75 aansluitingen. In Hengelo wordt het Twents Centraal Station opgericht voor stroomlevering, vanaf oktober 1900 aan de bevolking en het station.

Hengelo trekt veel mensen aan en kampt voortdurend met een woningtekort. Tussen 1900 en

Wilhelminaschool, nu techniekmuseum HEIM van Oyfo

1910 kwamen er per jaar 100 woningen bij. Daarna liep het aantal op tot 500, mede te danken aan de bouw van tuindorp 't Lansink. Het idee kwam van Coen Stork; hij bezocht in Europa veel voorbeelden. De Amsterdamse architect Karel Muller maakt een ontwerp voor het vijftien hectare grote terrein. Het onderwijs begint in de fabrieksscholen. Maar ook klopjes zorgden voor onderwijsmogelijkheden. Klopje Johanna (Naatje) gaf grond voor de stichting van het Antoniusgesticht. Het werd uitgebouwd met bewaarscholen, een Ulo en veel cursussen. Er waren op een bepaald moment meer dan 500 leerlingen.

Van 1917 tot 1954 was er in de Wilhelminaschool een Hogere Burger School.

Van Heim naar Oyfo

In 2016 zijn techniekmuseum HEIM, Crea centrum voor kunsteducatie en Muziekschool Hengelo onder de nieuwe naam Oyfo samengevoegd. Het is een bundeling van kunst en techniek onder één dak. Elke dag is er van alles te doen. Op termijn staat een verhuizing naar het Hazemeyercomplex in Hengelo op het programma en wordt de Wilhelminaschool verlaten. Een nieuwe huisstijl zal de overgang begeleiden.

C.T. Stork 's lands jongste ondernemer

C.T. (Charles Theodorus) Stork was de tweede zoon van acht kinderen van Derk Willem Stork en Anna Craan en geboren in 1822. Vader D.W. stamde uit een oud geslacht uit Westfalen, dat in het begin van de achttiende eeuw in Twente kwam wonen. D.W. was Rijksontvanger en verzorgde de posterijen in Oldenzaal. Oldenzaal had toen ongeveer 2.000 inwoners. Hij had de beschikking over één postbode die er geen dagtaak aan had. In 1831 werd Oldenzaal secundair postkantoor in de postverbindingen met Duitsland. Deze taak werd van Almelo overgenomen. Een jaar later kreeg Oldenzaal officieel een postkantoor, geen gebouw maar alleen de functie. Omdat D.W. directeur werd, moest hij de functie van belastingambtenaar neerleggen. Stork was ook met anderen betrokken bij een weverij. Na een korte studie op het gymnasium bleek dat C.T. geen studiehoofd was. Ook was een verdere studie voor de familie onbetaalbaar. Hij had er wel trek in fabrikant en koopman te worden.

Na een bezoek aan een textiel fabriek in Enschede, nog maar 14 jaar oud, startte Charles Theodorus met geld van zijn vader een bedrijf, een kleine weverij. Hij was daarmee de jongste ondernemer van ons land. Hij verdiende voldoende om in 1854 met zwager en broer een bontweverij in Hengelo te starten. Het beschikken over water was hierbij een belangrijke reden. Hij reisde door Europa voor de studie van nieuwe technieken, betere machines en het zakendoen. Ook transport en logistiek hadden zijn interesse. Daardoor werd hij een drijvende kracht bij de aanleg van de spoorlijn Almelo via Hengelo en Oldenzaal naar Salzbergen. Zijn vriendschap met de grote staatsman Thorbecke speelde een belangrijke rol. Hij had meegeholpen met het oprichten van een machinefabriekje in Borne door zijn broer Coenraad Craan en de smid Meyling. C.T. begreep met de opkomst van de textielindustrie dat een machinefabriek in Twente noodzakelijk zou zijn. Dan komt de stadsbrand van Enschede in 1862 waarbij de gehele binnenstad verloren ging. De machinefabriek werd sterk betrokken bij de wederopbouw van de textiel fabrieken in Enschede.

Toen in Hengelo in 1865 twee spoorlijnen bij elkaar kwamen, de lijn Almelo-Salzbergen en Zutphen-Enschede bracht C.T. de machinefabriek in 1868 over van Borne naar Hengelo. 1868 wordt als geboortjaar van het bedrijf beschouwd. Vandaar het feest, het 150 jarig bestaan, in 2018.

Van 7 mei 1831 tot 29 november 1847 was D.W. Stork postdirecteur in Oldenzaal. Na zijn plotselinge overlijden volgde C.T. hem als vervanger op. Officieel was hij van 26 februari 1848 tot 19 juli 1852 directeur en werd opgevolgd door J. Wiggers. C.T. had bij zijn vader een postale opleiding gehad en werd op 9 oktober 1844 benoemd tot gekwalificeerde en verving zijn vader bij diens afwezigheid. Kantoor werd gehouden in hun woonhuis op de markt in Oldenzaal. Het pand is in 1901 bij een brand verloren gegaan.

Groene kandelaar, geen geld

Bij het 100-jarig bestaan van Stork kregen alle, toen nog arbeiders, twee groene kandelaren cadeau. Het werd niet op prijs gesteld, extra geld in het loonzakje werd verwacht. Het gevolg was dat veel kandelaren eindigden in de BerflobEEK. Voor het 150 jarig bestaan is het niet veel beter. Er komt een feestavond met een diner, georganiseerd door een theaterbureau, maar deelnemers dienen wel 55 euro per persoon neer te tellen.

April-Meistaking

In 1943 wordt binnen Stork bekend dat krijgsgevangenen in ons land, zo'n 300.000, opnieuw zouden worden gevangen genomen. Ruim 3000 Stork-medewerkers leggen uit protest het werk neer en verlaten de fabrieken. De actie krijgt een vervolg in wat zal uitgroeien tot de grootste staking tijdens heel de Tweede Wereldoorlog. De bezetter treedt bruut op – met enkele honderden doden ten gevolge. De April-Meistaking markeert een ommekeer in de houding van de Nederlanders tegenover de bezetter.

AFDEELING
POSTERIJEN.

150

N°. 5.

**EXTRACT UIT HET REGISTER
DER RESOLUTIEEN VAN DEN
MINISTER VAN FINANCIEN.**

Nota: De afdeling, de datum en het nummer dezer, zullen, bij de sanaling, naauwkeurig behooren te worden uitgedrukt.

's Gravenhage, den 26sten Augustus 1850.

*N° 1299
vrijdag*

DE MINISTER,

Gelet hebbende op Zijner Majesteits besluit van den 23sten dezer, n°. 26, houdende nadere regeling van het bedrag der bezoldiging van de Directeuren der Postkantoren bij dat besluit opgenoemd, mitsgaders van de aan hen verleende toelagen voor kantooronkosten en huishuur;

Heeft goedgevonden en verstaan:

1°. Aan den Heer *C. T. Stork*
Directeur van het Postkantoor te *Oldenzaal* mits dezen te kennen te geven, dat het Zijner Majesteit heeft behaagd, de aan hem toegekende jaarlijksche belooning te bepalen als volgt, om in te gaan met 1°. October aau- staande:

- a. wegens tractement. f 500.-
- b. wegens toelage voor kantooronkosten 75.-
- c. als voren, voor huishuur 75.-

en alzoo te zamen f 750.-

Wordende verder de som waarvoor hij bij vervolg in het Pensioenfonds der burgerlijke ambtenaren zal zijn opgenomen, bepaald op *zevenhonderd* gulden in het jaar.

2°. Een enz.

En zal extract van art. 1 worden gezonden aan elk der daarbij betrokkene Directeuren, alsmede aan enz., tot informatie.

Accordeert met voorz. Register,

De Secretaris-Generaal,

A. H. Hoijtema

*575
475
reuk 1100*

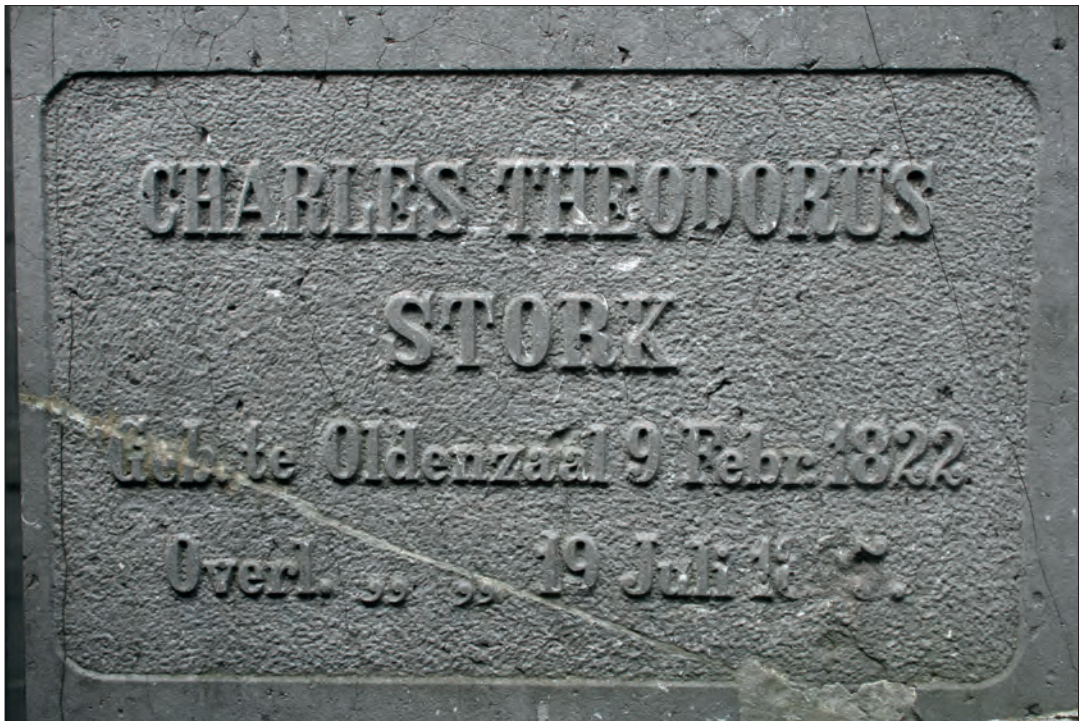
Aan den Heer *C. T. Stork*
Directeur van het Postkantoor
te *Oldenzaal*

We zien dat C.T. Stork een tractement had van 500 gulden per jaar. Hij moest echter bij zijn benoeming een borg stellen van 700 gulden volgens een brief van 29 april 1848. Op 27 september kreeg hij een aanmaning; hij had nog niet betaald.

C.T. Stork

Volgens een wet uit 1804 mocht er vanaf 1825 niet meer in de kerk begraven worden. Vanaf 1829 werd er ook niet rond de kerk begraven. In Oldenzaal was er buiten de Steenpoort een nieuwe begraafplaats zowel voor hervormden als katholieken. In 1920 is het vol en wordt een nieuw kerkhof aan de Hengelsestraat in gebruik genomen. In later jaren wordt het terrein geruimd en komt er een AH winkel.

Niet alle grafstenen zijn bewaard gebleven, gelukkig die van C.T. Stork wel. Deze is via het bedrijf Stork ondergebracht bij het Palthehuis in Oldenzaal.

Grafsteen van C.T. Stork

Stork kiem van talrijke bedrijven

In volgorde van opkomst Dikkers-Heemaf-Hazemeyer-Signaal

Dikkers

In 1879 werd de firma G. Dikkers & Co opgericht met het doel bronzen appendages te produceren. In eerste instantie alleen voor Stork. De oprichter was J.O.G. Dikkers, een schoonzoon van C.T. Stork. Appendages zijn onderdelen en instrumenten voor stoomketels en machines en later voor dieselmotoren, turbines, pompen en ventilatoren. Het waren vooral gegoten koperen en stalen afsluiters. Belangrijkste afnemer was machinefabriek Stork. Het bedrijf, was vanaf 1881 gesitueerd in een eigen fabriek en in 1912 was er nieuwbouw in de Industriestraat in Hengelo naast Stork en de Wilhelminaschool, nu Twents techniekmuseum HEIM. In het oprichtingsjaar stuurde Dikkers een vrij grote inzending naar een nationale tentoonstelling in Arnhem. Daardoor kreeg hij veel klanten uit verschillende industrietakken. A.M. Dikkers (1889) werd in 1914 directeur en leidde het bedrijf alleen na het overlijden van zijn vader. In 1923 werd Ir. W.H. Boom mededirecteur en alleen na het overlijden van A.M. Dikkers. In 1948 werd een nieuw kantoorgebouw in gebruik genomen en in 1950 een metaalgieterij.

Een tiental jaren aan het begin van de twintigste eeuw waren aan het bedrijf ateliers verbonden. Daar werden met de hand gedreven kunstzinnige gebruiksvoorwerpen van koperlegeringen vervaardigd. De eerste vrouwelijke ontwerpster van metaalwerk in Nederland, Johanna van Eybergen (1865-1950) werkte er. Ook Aart Jan Dijkhof (1876-1953) heeft ontwerpen gemaakt. Bekend zijn twee modellen van inkthouders, een inktpot en een inktstel. Het logo bestond uit de letters DH (Dikkers Hengelo) en een molen. De molen was een stellingmolen van de familie Dikkers in Borne. Het monumentale bouwwerk is daar in 1905 afgebroken en heeft tot 1966 in Volkel gediend als koren- en zaagmolen. De collectie Dikkerskunst bij Museum Hengelo biedt een mooie afspiegeling van gedreven art nouveau koperwerk. Ruim 100 jaar na de opening werd het bedrijf in 1983 gesloten.

Het kwam in handen van EMGA die het verouderde complex renoveerde en uitbreidde. Het is nu een multifunctioneel centrum in het Hart van Zuid en is voor verhuur beschikbaar.

Gedreven koperwerk van Dikkers

Heemaf

Op 1 april 1894 werd onder leiding van R.W.H. Hofstede Crull te Borne een technisch bureau gestart. Al spoedig ontstond daaruit de firma Hofstede Crull & Willink, die zich bezig hield met de inrichting en exploitatie van elektrische centrales. In 1900 werd de firma overgeplaatst naar Hengelo en in 1908 omgezet in de N.V. Hengelose Electricische En Mechanische Apparaten Fabriek - Heemaf. Dit bedrijf ontwikkelde zich al snel tot een belangrijke producent van elektrische machines en apparaten voor de opwekking en de toepassing van elektrische energie, het ontwerpen en uitvoeren van complete elektrische installaties voor fabrieken, havenbedrijven, waterstaatswerken en spoorwegen en het vervaardigen van telefoontoestellen.

Het bedrijf heeft twee markante directeuren gehad. Hofstede Crull en Keus. Rento Wolter Hendrik Hofstede Crull werd geboren in 1863. Na de lagere school in de stad Groningen en een weinig succesvol verlopen HBS-tijd in diezelfde stad, werkte hij enkele jaren in een fabriek in Borne. Hij pakte daarna de studie weer op. Ditmaal aan de technische hogeschool in Hannover, waar hij elektrotechniek studeerde. In 1897 volgde zijn associatie met de werktuigbouwkundige ingenieur

R. W. H. Hofstede-Crull
 Elektrotechnisch ~~en~~ Technisch Bureau,
 Generaal vertegenwoordiging
 van
Gebr. Körting
 KÖRTINGSDORF bei Hannover.

**Fabriek van Straal-Apparaten,
 elektrischen Verwarmings- und Drooginrichtungen,
 Pulsometers, Injeteuren ens.**

Körting's ketel voor centrale Ver-
 warming met stoom van laagendruk.

Körting's Dynamos and
 Elektromotor.

Willink (links) en Keus jubileum 25 jaar Heemafdirectie

Willem Willink en stichtten zij samen de firma 'Hofstede Crull en Willink'. Na verhuizing naar Hengelo in 1900, vervaardigde het bedrijf in toenemende mate ook eigen elektrotechnische producten.

Vanaf 1915 behoorde ook de fabricage van elektromotoren en generatoren tot de Heemaf-activiteiten. Hofstede Crull stond aan de wieg van een groot aantal elektriciteitsbedrijven. Aanvankelijk nog bescheiden van omvang, maar later ook bedrijven met meer dan plaatselijke betekenis. Als stichter van het Twentsch Centraal Station voor Elektrische Stroomlevering, het TCS, als exploitant van het GEB Enschede. In 1918 ontstond een conflict met de raad van commissarissen en met een aantal stafleden van Heemaf. Het conflict escaleerde en het leidde in 1919 tot zijn aftreden als directeur van Heemaf. Na terugtreden uit nog enkele andere functies in Twente, stichtte hij in 1920 een nieuwe elektromotoren-fabriek in Doetinchem.

Na het vertrek van Hofstede Crull in 1919 zien we dat de nieuwe directeuren H.I. Keus en F.R. Willink per 18 maart 1919 tot mededirecteuren zijn benoemd. Directeur W. Willink, die per 1 mei ontslag had genomen, werd verzocht nog enige tijd aan te blijven om de nieuwe directeuren te ondersteunen. Hij zou worden opgenomen in de Raad van Commissarissen. Het was overigens wel het jaar met de hoogste winst tot dan toe.

Ir. Henri Isaïc Keus (1889-1971) is na Hofstede Crull de bekendste directeur geweest van de Heemaf. Hij werkte van 1919 tot 1971 bij de Heemaf en bracht het bedrijf tot grote bloei. Onder zijn leiding groeide de Heemaf uit tot een wereldconcern, met de SKA-motor als paradepaardje. H.I. Keus is in Rotterdam geboren op 11 oktober 1889. Zijn vader had een goed lopende groot-handel in kaas en exporteerde vooral naar Frankrijk. In zijn jonge jaren verhuist hij eerst naar Gouda en daarna naar Den Haag. In Den Haag doorloopt hij de Bleyenburger HBS om vervolgens in

Delft aan de Technische Hogeschool te gaan studeren. In 1913 behaalt hij het diploma elektrotechnisch ingenieur en wordt hij assistent bij professor van Swaay. Hij doet enkele uitvindingen waar hij octrooi op krijgt en hij loopt stage bij Hofstede Crull & Willink, de voorloper van de Heemaf, in Hengelo. Zo leert hij ook Hofstede Crull al vroeg kennen. Na de stage verhuist hij naar Amsterdam en gaat hij korte tijd werken bij het Amsterdamse installatiebedrijf Alberts & Kluft (1914). Zij richten zich op de aanleg en installatie van elektriciteitsnetten. Einde 1914 wordt hij bij de Heemaf als ingenieur aangenomen in vaste dienst. Bijna gelijktijdig wordt hij opgeroepen voor militaire dienst. Hij krijgt groot verlot omdat de Heemaf hem dringend nodig heeft. De eerste wereldoorlog zorgt bijna voor de ondergang van de Heemaf, financieel gaat het erg slecht en na een interne crisis gaat Hofstede Crull weg als directeur. In 1919 wordt Keus de vervanger van Hofstede Crull. Hij wordt directeur, samen met Frederik Robert Willink (de neef van mede oprichter Willem Willink). Keus gaat zich bezig houden met technische zaken en de handel, Willink neemt de financiële kant voor zijn rekening. Door de crisis in 1920 zijn de verliezen groot en Keus doet enkele drastische ingrepen, 70 procent van het kapitaal wordt afgeschreven en met preferente aandelen zorgt hij voor 2,5 miljoen gulden om het bedrijf weer aan de praat te krijgen. De binnenlandse markt is niet groot genoeg en de Heemaf moet gaan exporteren naar het buitenland om te kunnen overleven. In die tijd is dat niet gemakkelijk want reizen en telefonie zijn nog niet zo gemakkelijk als vandaag de dag. Hij vraagt aan zijn ingenieur Klinkhamer om een simpeler draaistroommotor te ontwikkelen.

De uitvinding van Klinkhamer is de SKA-motor en dit is de beste uitvinding die de Heemaf ooit gedaan heeft. Dit type elektromotor gaat de hele wereld veroveren en maakt de Heemaf zeer rijk. Keus zorgt ook voor een reclame afdeling en is een van de eerste Nederlandse bedrijven met een marketing strategie. Al in de twintiger jaren neemt hij een vaste fotograaf in dienst. Overal (in binnen- en buitenland) vinden we de advertenties van Heemaf producten in kranten, bladen, filmzalen en beurzen en wereldtentoonstellingen. De Heemaf was overal aanwezig. Keus kiest ervoor om niet alleen te produceren en te leveren maar een totaal pakket aan te bieden. Dit heeft tot gevolg dat medewerkers van de Heemaf de hele wereld rondreizen om complete installaties te installeren en te monteren. Op 31 maart 1951 nam Ir. F.R. Willink afscheid als directeur. Bij zijn afscheid kreeg hij een zelfportret aangeboden te schilderen door een schilder naar keuze. Willink kreeg twee directeuren als opvolgers en wel Ir. F. Stapff en Ir. J.L. Bonebakker. Dit mede omdat het vertrek van Keus ook aanstaande zou zijn. Dat gebeurde op 30 april 1954. Willink en Keus lieten een gezond en prachtig bedrijf achter. Keus vertrekt in verband met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd per 30 april 1954 en krijgt ook twee directeuren als opvolger per 1 mei 1954 en wel de heren Ir. H.J. Bonebakker en Ir. J. van der Wateren. Keus wordt per 1 mei 1954 tot commissaris benoemd.

Na een bezoek van Henry Ford aan ons land zond Keus hem Hollandse klompen met Heemaflogo en de tekst S.K.A. Bij navraag in Amerika bleken ze ontzamd te zijn.

DR. H. COLIJN
STADHOUDERSLAAN 151

'S-GRAVENHAGE, 27 Dec. 1939

Geachte Heer Keus!

Bij het opbergen van Uw laatste brief bemerk ik, dat ik op één opmerking in Uw schrijven niet geantwoord heb, nl. op die rakende het punt van eischen aan de Vakverenigingen bij werkverruimingsarbeid.

Terecht wijst Gij er op, dat dit bij de Nieuw-Amsterdam gebeurd is; maar niet alléén bij de Nieuw-Amsterdam. Ik heb van 1933 af aan de Ministers van Economische Zaken den eisch gesteld, dat zulks moest gebeuren bij allen scheepsbouw, waarbij

van Staatswege geldelijke steun werd verleend voor overbrugging van het kostenverschil met het buitenland. Voor zoverre ik weet, is daaraan ook steeds de hand gehouden.

Zaarne
Uw dw.

H. Colijn

Hendrikus Colijn (1869-1944)

Keus had een uitgebreide briefwisseling met Colijn, de bekende ARP politicus. Hij was minister-president in vijf kabinetten.

Hazemeyer

Het bedrijf is opgericht door Floris Hazemeijer geboren 24-4-1872 en overleden 22-8-1939, die zijn loopbaan in 1900 begon als projectleider bij het Electrotechnisch Bureau van Hofstede Crull & Willink te Hengelo. Mede op aandrang van de schoonfamilie verliet hij dit bedrijf in 1906 om voor zichzelf te beginnen. Op 12 juli 1907 startte hij in een leegstaande textiel fabriek aan de Marskant

onder de naam: Firma F. Hazemeyer &Co. In 1909 werd verhuisd naar de Haaksbergerstraat. Hazemeijer begon met de fabricage van regelweerstande voor op het toneel, de zogenaamde toneelregulateurs. Spoedig echter begon hij met de vervaardiging van schakelmateriaal. Het bedrijf werd in 1913 omgezet in de N.V. Fabriek van Electriche Apparaten v/h. F. Hazemeijer &Co. In 1914 kwam er nieuwbouw aan de Tuindorpstraat. De fabriek ging het logo met de dubbele H (Hazemeyer Hengelo) voeren. Dit zou later ook het logo van Holec worden (Holec Holland). Spoedig ging men gietijzeren gesloten schakelkasten leveren. Vanaf 1930 zouden deze ook in bakeliet worden uitgevoerd. In 1922 werd vanuit Hazemeyer een nieuw bedrijf gesticht, namelijk Hazemeyer Signaalapparatenfabriek, het latere Hollandse Signaal Apparaten. Op 5 september 1928 woedde een grote brand in de schilderwerkplaats, waarbij de rest van het bedrijf overigens gespaard werd. De fabriek, waarbij weldra vele honderden mensen werkten, had sterk te lijden van de Tweede Wereldoorlog en in maart 1944 werd ze gebombardeerd. Het Rotterdamse kantoor werd in 1940 volledig verwoest. Pas in 1947 waren alle machines weer in gebruik. Toen werkten er 1.078 mensen. De productie moest echter worden opgevoerd en daarom werden er dependances in Breukelen en Emmer-Compascuum geopend. Vanaf 1953 kwam een nieuwe hoogspanningsschakelaar, de "Conel", in productie en in 1956 werd een kortsluitlaboratorium geopend. Ondertussen begon Hazemeyer met woningbouwprojecten om mensen die van buiten de stad kwamen toch te huisvesten.

In 1958 kwam een verkoopkantoor te Eindhoven gereed en in 1962 werd een fabriek voor het "Magnefix"-schakelsysteem aan het Twentekanaal geopend.

Er zijn dochterondernemingen en licentiehouders in Frankrijk, Engeland, België, Spanje en Azië, Australië en Zuid-Amerika.

Tegetableau in 1920 aangeboden door het personeel. Het is te zien in techniekmuseum Heim in Hengelo.

F. HAZEMEYER

Signaal

Bij de vrede na de Eerste Wereldoorlog in Versailles werd het de Duitsers verboden nog wapens te produceren. De Nederlandse Marine wilde voor nieuw te bouwen fregatten Duitse vuurleidingssystemen. Om dat te kunnen, werd in 1922 Hazemeyer's fabriek van Signaalapparaten N.V. opgericht. Naast Hazemeyer en Jansma van der Ploeg werden Jhr. Ir.A.S.C. Stoop en L.D. baron van der Goes van Dirxland directeuren. Na het overlijden van Hazemeyer in 1939 werd Jansma van der Ploeg opnieuw directeur. De Duitsers hadden veel invloed in het gebeuren. Ze hadden alle zeggenschap en de directie en het vakpersoneel waren vrijwel allemaal Duits. Om daar wat controle over te krijgen, werd in 1936 door de Marine Ltz. Jules Schagen van Leeuwen als assistent-directeur benoemd. Hij werd ook in 1939 directeur van Hazemeyer. In 1940 kregen de Duitsers het bedrijf vrijwel zonder problemen in handen. Het personeelsbestand ging van bijna 900 naar bijna 1300. In maart 1944 volgde een geallieerd bombardement, terwijl de bezetter probeerde de fabriek leeg te halen. In 1946 werd het onder beheer gesteld van het Beheersinstituut en in staat van liquidatie gebracht welke in 1958 werd voltooid. Inmiddels was in 1948 door o.a. Philips de N.V. Hollandse Signaalapparaten opgericht. In dat jaar kwam Max Staal naar Hengelo om Nederlandse marineschepen te voorzien van radar. In 1950 volgde de verhuizing van de Tuindorpstraat naar de Zuidelijke Havenweg in Hengelo. De officiële opening werd in 1951 verricht door prins Bernhard. Belangrijke uitbreidingen volgden in de 50er jaren. Dit mede door de Nederlandse deelname aan de Koreaanse Oorlog die duurde van 1950 tot 1953. In 1977 werkten er 3200 mensen, in 1991 waren dat er 4000.

Het bedrijf heeft een vestiging in Almelo en in Apeldoorn, het was ook gevestigd in Den Haag voor sonarapparatuur en in het Duitse Gronau.

In 1990 werd Signaal overgenomen door het toenmalige Thomson-CSF wat later is opgegaan in de Thales Groep. De vestiging in Hengelo heet nu Thales Nederland.

In 2008 werd de mechanica afdeling van Signaal overgenomen door Norma Holding en onder de naam Norma MPM met 200 medewerkers voortgezet.

Thiembrug Hengelo. Oude gebouwen van de Bontweverij in gebruik door Hollands Signaal, dat via de Tuindorpstraat naar de Zuidelijke Havenweg verhuisde.

Stork/Siemens/VDL

Eind 2017 kwam onverwacht het bericht dat Siemens plannen had de locatie in Hengelo te sluiten. Vakbonden, de OR en de gemeente kwamen direct in actie.

De gebouwen van Stork aan de zuidkant van het station in Hengelo zijn de gebouwen van Fluor Daniel. Het nieuwe pand is gebouwd door een vastgoedmaatschappij uit Hamburg en wordt door Siemens gehuurd en is op 1 mei 2012 in gebruik genomen.

Stork is in 1865 opgericht in Borne door Charles Theodorus Stork als machine fabriek Stork & Co. Door de komst van de spoorwegen naar Hengelo, de lijnen Almelo – Salzbergen en Zutphen – Enschede ontstond een knooppunt in Hengelo. Bij de spoorlijnen bouwde Stork zijn nieuwe machinefabriek. Daarvoor hadden de smid Jan Meyling en Coenraad Craan Stork, de jongere broer van C.T. een reparatiebedrijf in Borne. Na het overlijden van Coenraad in 1863 nam C.T. de leiding over. In 1868 werd het bedrijf in Hengelo voortgezet. Naast reparatiewerkzaamheden werden er ook stoommachines voor de textielindustrie gebouwd. Nu wordt het een onderdeel van Hengelo Hart van Zuid, een groot binnenstedelijk herinrichtingsgebied.

Via diverse overnames (Mannesmann en Demag) kwam Delaval Stork in 2001 in handen van Siemens. Vanaf 2003 richt Hengelo zich op het ontwerpen, assembleren en testen van compressoren. In 2004 volgt een splitsing in “Nieuwbouw” en “Service”. Vanaf 2011 is het een onderdeel van Siemens Nederland bv. De compressoren worden onder andere gebruikt bij de olie- en gaswinning. Er is echter een teruglopende vraag naar energiecentrales. Daarom worden twee fabrieken in Duitsland gesloten en verdwijnen wereldwijd zo'n 6900 banen.

Donderdag 16 november 2017 krijgt het personeel, 600 banen, te horen dat het bedrijf in 2020 sluit. De gemeente en vakbonden zetten de hakken in het zand. In december 2015 wilde Siemens het ook al sluiten, maar Siemens zei toen dat de vestiging een toonaangevende rol zou gaan spelen. Eind december 2017 zag de Siemensdirectie mogelijkheden voor een overname. De overnamekandidaat kan echter niet de huidige productie overnemen. Wel zou er interesse zijn in het personeel en de locatie. Vanwege de overname-mogelijkheden werd de OR niet benaderd over directe sluiting. Midden maart 2018 bleken de onderhandelingen moeilijker dan verwacht en kwam er dan toch een adviesaanvraag over een mogelijke sluiting. De FNV vindt nu dat de ongerustheid onder het personeel toeneemt. Zeker 40 medewerkers hebben het bedrijf inmiddels verlaten.

Begin mei stond in de Süddeutsche Zeitung het bericht dat Siemens van plan was van de divisie gasturbines en generatoren na de Pinksterdagen (20 en 21 mei 2018) duizenden medewerkers waaronder ook Hengelo één week naar huis te sturen onder inlevering van vakantiedagen. Dit volgens het hoofdkantoor vanwege een kostenreductie. Naar aanleiding van deze publicatie ontkende een woordvoerder de tijdelijke sluiting.

Siemens

Siemens AG is een wereldwijd opererend Duits bedrijf, actief in elektro in energie, industrie en gezondheidszorg. Het is werkzaam in zo'n 190 landen en heeft 350.000 medewerkers. Het is in 1847 opgericht door Werner von Siemens en Johann Georg Halske. Sinds 1899 is het beursgenoteerd. In Nederland bestaat Siemens sinds 1879. In 2001 werd Stork overgenomen.

Op 20 juli 2018 komt er eindelijk een positief bericht. Siemens Hengelo blijft open! De VDL groep neemt Siemens over met in principe 400 van de 470 werknemers. Zij krijgen een werkgelegenheidsgarantie van vier jaar. VDL werkt veel voor ASML, een fabrikant van chips machines. In Hengelo zal werk voor Siemens en engineeringswerk voor ASML gedaan worden. Daarmee komt er toch een positief einde aan de 150 jaar geschiedenis.

Onder houten parasol in park van Twickel

Aafke Brunt

.....

“Op Twickelo, onder de houten par à sol”, luidt het onderschrift van de tekening die Gerrit Hooft in 1782 op Twickel maakte. Hij was vanuit zijn woonplaats Amsterdam via Doorwerth op doorreis naar de toen al bekende toeristische trekpleisters Gildehaus, Bentheim en Schüttorf. Zoals veel reizigers voor en na hem moet hij onderdak hebben gevonden in de herberg De Kroon op de Deldense Markt. Na aankomst koos hij voor een wandeling door de Twickelse dreven. Zijn schetsboek nam hij mee. Het album is bewaard gebleven en berust in het Amsterdamse Stadsarchief. [1]

Het moet een mooie zomerse dag zijn geweest. De bomen stonden vol in blad. De houten parasol bood schaduw en uitzicht op een langgerekte vijver. Hoe de houten parasol eruit zag, is af te leiden uit een aquarel van P.C. la Farque uit 1772. De aquarel komt uit een serie van zeven aquarellen die La Farque in opdracht

van Jacob Jan van Wassenaer Obdam maakte van het park rond het kasteel Zuidwijk in Wassenaer.[2] Jacob Jan was de oudere broer van de toenmalige bezitter van Twickel, Carel George van Wassenaer Obdam. Links prijkt een Chinese houten parasol, die op de top van een heuveltje staat. Aan de onderzijde is een rondlopend zitbankje bevestigd en aan het scherm hangen Chinese bellen, zachtjes voortbewogen door de wind. De Chinese parasol is een kenmerkend tuinattribuut van de vroeg-romantische landschapsstijl. Aangezien deze tuinstijl verschillende Chinese elementen kent – te denken valt aan Chinese bruggetjes en tuinprieltjes – wordt een park in deze stijl ook wel aangeduid als een “jardin anglo-chinois”. Rond de voet van het bergje kromt zich een slingervijver met steile oevers, zoals te zien op de tekening van Gerrit Hooft.

In de zomer van 1769 had Carel George in zijn

Aquarel van het park op Zuidwijk door P.C. La Farque.

park een wildbaan met damherten laten inrichten. Dit was het begin geweest van een lange reeks van aanpassingen die zouden leiden tot een aanleg die model kon staan voor de vroegromantische stijl. Een architect is niet bekend. Gezien het geleidelijke karakter van de veranderingen is het goed mogelijk dat Carel George en zijn vrouw deze zelf hebben doorgevoerd. Tijdens het bezoek van Gerrit Hooft in 1782 was de metamorfose half voltooid. Aan de linkerkant van het kasteel waren bosjes verzeerd van bijzondere bomen en boeiende heesters met een ingewikkeld stelsel van slingerpaden. Aan de achterzijde van het kasteel ontstonden twee bergjes door het uitgraven van de slingervijver. Op het linker bergje verrees een met Gildehauser zandstenen gebouwde kluisenaars-hut of hermitage [3]. Op het bergje, rechts achter het kasteel, stond de houten parasol, die uitzicht bood op de slingervijver. Dit geheel is te zien op een in of na 1787 vervaardigde kaart van de Twickelervaart [4]. Achter de slingervijver ligt nog de rond 1710 gegraven spiegelboogvijver. Rechts naast het kasteel verschijnt de oranjerie met aan de overzijde van de buitengracht de in 1769 aangelegde wildbaan. Tussen 1787 en 1794 werden de slingervijver, de spiegelboogvijver en

de buitengracht opgenomen in “het Grote Meer”, de langgerekte waterpartij die ook in onze tijd het kasteelpark nog verlevendigt [5]. Na het graven van de elf kilometer lange Twickelervaart was het graven van deze vijver slechts kinderspel.

1. Archief van de Familie Heshuysen en Aanverwante Families, mr. Gerrit Hooft (1745-1815) en Catharina Francina Bruyningh (1763-1819), inv.nr. 266.
2. Collectie Stichting Twickel.
3. In 1770 werd het Engelse bos aangelegd en in 1778 werd de hermitage gebouwd. Register van gepote bomen, Huisarchief Twickel, inv.nr. 2609 en rentmeestersrekening 4 april 1778, Huisarchief Twickel, inv.nr. 2493/4.
4. Kaart van den huize en havezate Twickel benevens de Twickelervaart en Delden door H.J. van der Wijck. Collectie Huisarchief Twickel inv.nr. 6313-4.
5. Het Grote Meer is weergegeven op de in 1794 door T.A. Hartmeijer vervaardigde situatiekaart des huyses Twickel met de geheele wildbaan, d'orangerie, Engelsch bosch en een gedeelte der hoven daarin begrepen. Collectie Huisarchief Twickel, inv.nr. 6335-1.

Boek Bornebroek over boerenmagie

Theo Leoné

.....

Jan Bornebroek heeft zich gestort op de boerenmagie. Op zondag 4 november wordt in Buurse zijn boek over het onderwerp gepresenteerd. De titel: Boerenmagie, bron van ons gedachtengoed.

Bornebroek prijst de katholieke kerk dat veel van de boerenmagie bewaard is gebleven. Het voorchristelijk gedachtengoed werd overgenomen om de acceptatie van de nieuwe religie te bevorderen. Zo heeft de kerk volgens Bornebroek gezorgd voor een venster op de prehistorie.

Onder boerenmagie verstaat de auteur alles waaraan op het platteland in het geloof, de cultuur en de geneeskunst van oudsher een magische, onheil afwerende en genezende kracht werd toegeschreven. Voorbeelden? Kijk naar de geveltekens, de muurankers en levensbomen. Ook de hazelaar, lijsterbes en vlierstruik hadden magische waarde.

Leden van de Oudheidkamer Twente zijn uitgenodigd voor de presentatie van het boek over boerenmagie. Aanvangstijdstip: zondag 4 november 14.00 uur. Locatie: Erve De Hooge Esch, Alsteedseweg 38 te Buurse.

Uit de collectie: De haspelaar van Dievenbach

Adrie Strikker

.....

Haspelen? Wie weet tegenwoordig nog wat het betekent? Wellicht denkt u in eerste instantie aan gebrekkig of gebroken praten. Ook het winden van garen is een betekenis van het woord haspelen.

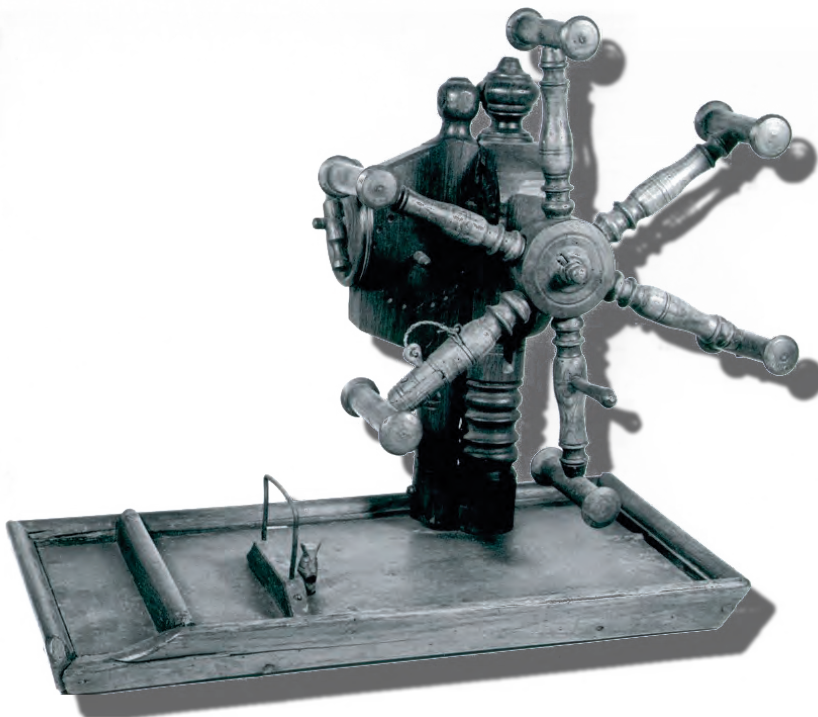
De collectie van de Oudheidkamer Twente is onlangs uitgebreid met een leuk schilderijtje van H.A. Dievenbach. Te zien is een jonge dame bezig met haspelwerkzaamheden.

Van de schilder Hendricus Antonius Dievenbach, geboren te Haarlem 27 juli 1872 en gestorven 16 januari 1946 in Laren, heeft de vereniging nog geen werk in haar bezit. In het schilderslexicon van Pieter Scheen en op internet is van alles over hem te vinden.

Dievenbach volgde in Haarlem en Amsterdam zijn opleiding en was onder andere lid van de kunstenaarsvereniging "Arti et Amicitiae" te Amsterdam. Hij staat bekend om zijn

boereninterieurs met figuren. Vanuit dat oogpunt heeft hij ook veel in Overijssel gewerkt. Daarnaast maakte hij (bloemen)stillevens. Tevens was hij etser. Zoals gebruikelijk in zijn tijd zijn veel van zijn boereninterieurs naar Amerika geëxporteerd.

Uiteraard heeft de vereniging naast het schilderij ook diverse haspels in haar bezit. Op de foto staat een haspel uit het midden van de negentiende eeuw. De haspel is reeds lang uit het interieur verdwenen. Wellicht schrijft iemand dat over 50 jaar ook nog eens over de verdwenen TV. En staan deze apparaten over enkele decennia in het museumdepot op de plank. Wellicht verschijnt er in de toekomst in het digitale Inschrien een artikel over een nieuwe aankoop. Een kunstwerk met als titel "Gezellig TV kijken met het hele gezin". Wie zal het zeggen?

VAN MEGGELEN KERSSENBERG
ASSURANTIËN

Voor al Uw particuliere en zakelijke schadeverzekeringen

Viekerlaan 36
Postbus 334, 7500 AH Enschede
Telefoon: 053 - 435 01 04
E-mail: info@vmk-assurantien.nl

SCHERVEN BRENGEN GELUK...

Ja, het zou heel goed een scherf van niks kunnen zijn. Aan de andere kant... Wie weet welk verhaal er achter schuilgaat. Of wat voor ommekeer hij over zeg 1000 jaar teweegbrengt.

U, als lid van de Oudheidkamer Twente, u doet natuurlijk geen scherf af als zomaar een scherf. Bovendien weet u dat de OKT veel meer in zijn bezit heeft en over veel en veel meer gaat dan alleen archeologische vondsten.

Hoe meer mensen dat met u zouden weten, hoe mooier natuurlijk. En hoe rooskleuriger en actiever ook de toekomst van de OKT. Over actiever gesproken: er is binnen de OKT van alles te doen. Vrijwilligers zijn dan ook van harte welkom. Voor administratieve werkzaamheden, voor ict, voor bestuursfuncties, als huismeester, voor tal van hand- en spandiensten, voor noem maar op.

...EN EEN ACTIEVE TOEKOMST VOOR DE OUDHEIDKAMER TWENTE

Iets voor u, OKT-vrijwilliger? Of voor iemand (hoeft nog geen OKT-lid te zijn) die u kent? Mailt u dan naar: vrijwilligers@oudheidkamertwente.nl of schrijf een briefje naar onderstaand adres.

OKT huis Stroinksbleekweg 12b, 7523ZL Enschede
T 053-4787447 E info@oudheidkamertwente.nl

Vereniging *Oudheidkamer
Twente*